

СЕМАНТИКО-СЛОВОВІРНА МОТИВОВАНІСТЬ ПОХІДНОГО СЛОВА У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Ясинська А.

(Сумський державний університет)

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Щигло Л. В.

Мотивованість властива лише тим лексичним одиницям, які, зазнали дії словотворчих процесів, і за умови, що твірне та похідне слова мають формальну спільність.

Поняття семантико-словотвірної мотивованості похідних слів спочатку застосовувалося в практиці словотвірного аналізу, а вже потім знайшло відображення в теорії словотвору. Семантико-словотвірна мотивованість розуміється як виведення лексичного значення похідного з твірного на підставі лексико-семантичних та словотвірних чинників: подібності / відмінності, співвідношення обсягу семантичних структур тощо.

Семантико-словотвірна мотивованість поєднує два типи відношень між однокореновими похідними:

1) лексико-семантичні відношення, включаючи збіг / розбіжність змісту, співвідношення лексико-семантичних варіантів і обсягу семантичних структур твірних і похідних слів і семантичну співвіднесеність;

2) словотвірні відношення, які визначаються словотвірною похідністю.

З'ясування семантичного співвідношення твірної основи та похідних слів потребує виявлення інтегрального, що об'єднує твірні і похідні, та диференційного, що відрізняє похідні слова від твірних як з погляду семантики, так і структури.

На мовному рівні розрізняють три види мотивованості: знакову (семіотичну), формальну (словотвірну) та змістову (інтенціональну). Знакову мотивованість можна розуміти як мотивованість у вузькому сенсі, вона властива лексичним одиницям, які реально функціонують у мові у вигляді мовних знаків; тут слово мотивується самим фактом існування та вживання, бо в мові не існує абсолютно немотивованих слів. Усі вони пов'язані з відповідним значенням хоча б на рівні загальної лексико-семантичної категорії. До того ж лексична одиниця мотивується своїми системними характеристиками.

Формальну мотивованість поділяють на два типи: мотивованість за зовнішньою формою (фонетична / абсолютна) та за внутрішньою, де розрізняють морфологічну та семантичну.

Морфологічна мотивованість визначається передусім словотвірною моделлю лексичної одиниці і витікає зі значення її компонентів. Вона залежить від взаємовідношень між формою та змістом похідного, від взаємовідношень між твірною основою та словотвірним формантом, від відношень між внутрішньою формою та значенням похідного в цілому. Семантична мотивованість є результатом взаємовідношень між словотвірним формантом та основою, між набутих та попередніх значеннями, між різними модифікаціями внутрішніх форм [1, 213; 2, 15]. З названими типами мотивації тісно пов'язана словотвірна мотивація – відношення між двома однокореновими словами, значення одного із яких:

- або визначається через значення іншого,
- або тотожне значенню іншого за всіма своїми компонентами, крім граматичного,
- або переноситься без зміни під час словотвірного акту з однієї частини мови в іншу.

Між внутрішньою формою, мотивацією і мотивованістю є суттєва різниця як у гносеологічному, так і у функціональному плані:

1) мотивація - процес, внутрішня форма – засіб, мотивованість – результат словотвірного акту;

2) внутрішня форма – регулярна характеристика будь-якого слова, мотивація властива не всім одиницям мови (її, наприклад, не мають кореневі слова), мотивованість – факультативна характеристика у словотворі, тобто за наявності одного й того ж акту мотивації вона може реалізуватися або ж втрачати свою актуальність;

3) мотивованість – наслідок взаємовідношення між внутрішньою формою та значенням, у той час, як мотивація головним чином стосується внутрішньої форми;

4) мотивованість та мотивація – характеризуються синхронією, а з'ясування внутрішньої форми найчастіше потребує розкриття етимології мовної одиниці;

5) ступінь мотивованості змінюється у зв'язку з еволюціонуванням значення слів, тоді як їх внутрішня форма відзначається стабільністю;

6) мотивованість надає внутрішній формі властивості екзоцентричності, тобто звернення до позначення, висвітлюючи найбільш яскраві сторони денотата;

7) мотивованість і внутрішня форма (як і мотивація) можуть різнитися за обсягом інформації, яку вони вміщують [3, 104].

Отже, наявність мотиваційних зв'язків між твірною та похідною основами уможливорює пояснення твірного через похідне,

опис його реального змісту, а також допомагає виявити об'єктивну картину навколишнього світу і визначити сутність словотвірних процесів у когнітивному та прагматичному аспектах.

1. Ищенко Н. Г. Словообразовательная синонимия в современном немецком языке. – Киев: Издательский центр КГЛУ, 2000. – С. 213.
2. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag. – 1995. – S.15.
3. Кияк Т. Р. О видах мотивированности лексических единиц // Вопросы языкознания. – 1989. – № 1. – С. 104.

Перекладацькі інновації : матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 15-16 березня 2013 р. / Ред.кол.: С.О. Швачко, І.К. Кобякова, О.В. Ємельянова та ін. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 141-143.